संस्कृत

याद्दीक

अ. नं. २६

गुटैलप्रमाणे (महत्वाची)
पृ. ११

लघुन्यास प्रारंभ — पृ. ८

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

(1)

॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ बळित्था तद्वपुषे धायि दर्शतं
देवस्य भर्गः सहसो यतो जनि ॥ यदीमुप ह्वरते सा
धते मतिर्ऋतस्य धेना अनयंत सस्रुतः ॥ पृक्षो
वपुः पितुमान्नित्य आ शये द्वितीयमा सप्तशिवा
सु मातृषु ॥ तृतीयमस्य वृषभस्य दोहसे दशप्र
मतिं जनयंत योषणः ॥ निर्यदीं बुध्नान्महिषस्य
वर्पस ईशानासः शवसा क्रंत सूरयः ॥ यदीमनु
प्रदिवो मध्व आधवे गुहा संतं मातरिश्वा मथा

A joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(2)

यत्ति ॥ प्रयत्नितु: परमान्नि यत्ते पर्याप क्षु:
धो वीरू धो दं सुरो हु त्ति ॥ उ प्ता य द स्य ज तु षं य
दिन्वत्त आदि द्युवि यो अ प्स व द्ध प्ता सु वि ॥
आदित्यात्त रा वि या स्वा सु चि र हिं स्य मा
न उ र्विं या वि को क त्वु य त्सू वो अ र हे
त्ता ना सु वो नि न व त सु ष्या विं न ॥ ५ ॥
प्र प स्व प स्य स प्र य स्व ना मा त्तु सु भ स्य ह
वि षो ह वि र्पत्त ॥ धा सु र्फ ता ना त्त वि सु स्वं वि

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yeshwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(2A) १ रथंतरमाजभारा वसिष्ठः ॥ अविंदंते अतिहितं ८
१ यदासीद्यज्ञस्य धाम परमं गुहा यत् ॥ धातुर्द्युता १
नात्सवितुश्च विष्णोर्भरद्वाजो बृहदा चक्रे अग्नेः ॥ ते विंदन्म
नसा दीध्याना यजुष्कन्नं प्रथमं देवयानं ॥ धा
तुर्द्युतानात्सवितुश्च विष्णोरा सूर्यादभरन्घ
र्ममेते ॥२॥ स्वाभि[illegible]स्कंदैरित्यात्रेयः आर्षि
ज्यमित्योऽउलोमिस्त[illegible]हपरिक्रीयते सह कार्यं
तरविधिः पक्षपालतोय संद्तो वि धा दिवत्तप
दु किंन्वेमाः प्रजास्तमान्वरंति देवा एव दाचेः
रतियदु किंन्वेमाः प्रजा विजानते देवा एवतद्वि
नात्सवितुश्च विष्णो १

(3)

ज्ञानंतेदेवानांचेतऽ्भवंति स्वामिहि फलमस्तु
तेनास्वामी कर्म कुर्वीपः ॥ परोयत्तेपतिर्यज्ञा
य ॥

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

ममपीते॥ तंनमनेनसाधयेत्॥ अनेनगणपतिमभि
(५) षिंचतिसवाग्मीभवति॥ चतुर्थ्यामनश्नंजपति॥ सविद्या
वान्भवति॥ इत्यथर्वणवाक्यं॥ ब्रह्माद्यावरणंविद्यात्॥
नबिभेतिकदाचनेति॥ योदूर्वांकुरैर्यजति॥ सवैश्रव
पमो णोभवति॥ योलाजैर्यजति॥ सयशोवान्भवति॥ समेधावा
न्भवति॥ योमोदकसहस्रेणयजति॥ सवांछितफलम
वाप्नोति॥ यःसाज्यसमिद्भिर्यजति॥ ससर्वंलभतेसस
र्वंलभते॥ अष्टौब्राह्मणान्सम्यग्ग्राहयित्वा॥ सूर्यवर्च
स्वीभवति॥ सूर्यग्रहेमहानद्यांप्रतिमासंनिधौवाजप्त्वा॥
सिद्धमंत्रोभवति॥ महाविघ्नात्प्रमुच्यते॥ महादोषात्प्रमु
च्यते॥ ससर्वविद्भवतिससर्वविद्भवति॥ यएवंवेद॥ इत्यु

(5)

पनिषत्॥ ॥सहनाववतु॥सहनौभुनक्तु॥सहवीर्यंक
रवावहै॥तजस्विनावधीतमस्तुमाविद्विषावहै॥ॐ
शांतिः३॥इतिगणपतिअथर्वशीर्षसमासं॥ ॥

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(6)

॥ अथ श्राद्धसंकल्पप्रारंभः ॥ १ ॥

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

(७)

द. से. ॥ १॥ अथदर्शश्राद्धसंकल्प ॥ द्विराचम्य ॥ २र्ध पवित्रं वंतः परि० कृक ॥ उर्ध्वकेशी०
अपक्रामंतु० श्राद्धकर्मसमारंभे ॥ प्रणवस्य पर० प्राणायामे वि० स्वरोम ॥ पितृ
देवताभ्यो नमः ॥ विष्णवे नमः विष्णवे नमः विष्णोर्विष्णुश्री० फलप्राप्त्यर्थं पुरूर
वोर्द्रवसंज्ञकानां विश्वेषांदेवानां विश्वेषांदेवानां ॥ प्राचीनावीति ॥ पितृपितामहप्र
पितामहानांअमुकशर्मणांअमुकगोत्राणां सपत्निकानां वसुरुद्रादित्यस्वरूपा
णां मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहानांअमुकशर्मणांअमुकगोत्राणां
सपत्नीकानां वसुरुद्रा० ॥ सव्यं एतेषां श्रेयार्थं मोक्षार्थं तृप्त्यर्थं पितुः दर्शश्राद्धाख्यं
कर्मकरिष्ये ॥ तथा च आसनादि श्राद्ध पा ... क रिष्ये ॥ प्राची० पितृपिताम० नांअमु० पुरूर० रव
सप० माता० णांअमु० णांवसुरु० णां श्राद्ध पोइदमासनं ॥ स्वासनं ॥ अत्रास्यतां धर्मोसि ॥ अत्रास्या
मः ॥ दर्शश्राद्धे पित्र्येक्षणः क्रियतां ॐ तथा प्राप्नोद्भवान् प्राप्नुवानि ॥ सव्यं ॥ आवाहने
अर्घ्यस्थाने संकल्प्यास्ति० अस्तु संकल्पसिद्धिः ॥ पितृपितामहप्रपितामहाः अमुकशर्माणः ॥ १॥
मा.

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(7A)

अमुकगोत्राः सपत्निकाः वसुरूपाः मातामहमातुः पितामहमातुः प्रपितामह्याः अमुक
शर्माणः अमुकगोत्राः सपत्निकाः वसुरूपाः यथाभागशः अमी वो गंधाः सुगंधाः प्र
त्येकं स्वधा नमो नमम॥ पितृ॰ पूजार्थे विष्णोर्निर्माल्य तुलसीपत्रं सुपत्रं सुपुष्पं प्रत्ये॰
पितृ॰ यथाभागशः एष वो धूपः सुधूपः प्रत्ये॰ पितृ॰ यथाभागशः एष वो दीपः सुदी
पः प्रत्ये॰ पितृ॰ आच्छादनार्थे किंचिद्व्यावहारिक द्रव्यं अस्त्वाच्छादनं प्रत्ये॰ पितृभ्यः फ
लार्थे पुगीफलं सुफलं प्रत्ये॰ पितृभ्यः पवित्रार्थे इमे कुशो अस्तु पवित्रं प्रत्ये॰ पितृभ्यः स
र्वालंकारार्थे तुलसीपत्रं अस्त्वालंकाराः प्रत्ये॰ इदं पितृभ्यो न॰ पितृभ्यो नमः आसना
द्यत्र गंधपत्रपुष्पधूपदीपअर्चनआच्छादनांताः पंचोपचाराः सर्वे परिपूर्णा भवंतु
अर्चनविधेः यदर्चितमस्तु न्यूनं विधिवदस्तु॥ यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपोयज्ञक्रिया
दिषु॥ न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वंदे तमच्युतं॥ श्री अच्युताय नमः गयायै नमः ग
दाधराय नमः पुंडरीकाक्षाय॰ युष्मदनुज्ञया सव्यं मंडलादि करिष्ये देवमंडलं॥
ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्र॰ मंडलान्तु॰ मंडलं॥ प्राचीनावीति पितृमंडलं ब्रह्मा विष्णुश्च॰ पितरां

Joint project of Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

दर्शश्रा·सं· भट्टिमंभटणं·सव्यंरक्षोपोअग्नेतवरक्षः·प्रतिष्कुर·अलब्धतेजाः·रक्षोपोअग्नेतनया
॥२॥ नि·यथाविष्णुकरेश्व·ति॥भस्मनामे·तु॥सर्वेषांपापहर्त्री·एवंमंडलम·ते॥आ
ज्यंमूर्धानंदिवोअर·देवाः॥यजमानोनेयेकगायत्रीमनपावीतदनंतरउपर्यद्धयेसु
दुर्घो·पात्रेप्रोक्षावीतत्सवितुर्व·गायत्र्यामन्त्रमभ्युक्ष्यविष्णोःअन्नंरक्षस्वब्रह्मा
र्पणंब्रह्महवि·दतु॥ततततुभ्र·नैवेद्यंप्राचीना·एकोविष्णुर्महत्·पितुःदर्शश्राधयज्ञ
क्रियमाणेनब्राह्मणभोजनेनपितृपितामहप्रपितामहसपत्निकमातामहमातृ
पितामहमातुःप्रपितामहसपत्निकस्वरूपीजनार्दनवासुदेवःप्रीयतांनममत
त्सत्‌ब्रह्मार्पणमस्तु॥सव्यंदेवाःत·ततअमृतमस्तुप्राचीना·पितरः·तत्तद्वृत्ता
र्पणमस्तु॥यथासुखंजुषध्वंअमृतंभुंजीतशिवाआपःसंतुसंतुशिवाआपःसौम
नस्यमस्तुअस्तुसौमनीयंतिलाःपांतुपांतुतिलाःदीर्घमायुःश्रेयःशांतिःपुष्टिः
तुष्टिश्चास्तुदीर्घमायुःश्रेयःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्च॥सव्यंदक्षिणाःपांतुपांतुदक्षिणाः
अपछिद्रंत·सर्वंभवतु·सर्वंअच्छिद्रंभवतु॥एषपितृयज्ञःतत्तद्वृत्ता·वषट्कृतवि·विष्णवेन ॥२॥

Joint project of ... Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan Mumbai

(९)

वः कोवसूताद्यावाभूमीअदितेत्रासीथान्नः॥ सहीयसोवरुणमित्रमर्तोकोवोध्वरेवरिवोधातिदेवाः १५
त्वमपोयद्वेतुर्वशायारमयः सुदुघाः पारइंद्र॥ उग्रमयातमवहोहकुत्संसंहयद्वामुशनारंतदेवाः १६
मूर्धानंदिवोअरतिंपृथिव्यावैश्वानरमृतआजातमग्निं। कविंसम्राजमतिथिंजनानामासन्नापात्रं
जनयंतदेवाः १७ नाभिंयज्ञानांसदनंरयीणांमहामाहावमभिसंनवंत॥ वैश्वानरंरथ्यमध्वराणांयज्ञ
स्यकेतुंजनयंतदेवाः १८ तेनोरायोद्युमंतोवाजवंतोदातारोभूतन्नृवतःपुरुक्षोः॥ दशस्यंतोदिव्याःपा
र्थिवासोगोजाताअप्यामृळताचदेवाः॥ १९ येकेचज्मामहिनोअहिमायादिवोजज्ञिरेअपांसधस्थे॥
तेअस्मभ्यमिषयेविश्वमायुःक्षपउस्रावरिवस्यंतुदेवाः २० अस्मेरुद्रामेहनापर्वतासोवृत्रहत्येभ
रहूतोसजोषाः॥ यःशंसतेस्तुवतेधायिपज्रइंद्रज्येष्ठाअस्मांऽअवंतुदेवाः २१ परिस्रधन्वेंद्रा
यसोमस्वादुर्मित्रायपूष्णेभगाय॥ इंद्रस्तेसोमसुतस्यपेयाःक्रत्वेदक्षायविश्वेचदेवाः २२ प्रया
जान्मेअनुयाजांश्चकेवलानूर्जस्वंतंहविषोदत्तभागं॥ घृतंचापांपुरुषंचौषधीनामग्नेश्चदीर्घ
मायुरस्तुदेवाः २३ एभिर्ददेवृष्ण्यापौंस्यानियेभिरौक्षद्वृत्रहत्यायवज्री॥ येकर्मणःक्रिय
माणस्यमह्नऋतेकर्ममुदजायंतदेवाः २४ अनृक्षरारृजवःसंतुपंथायेभिःसखायोयंति
नोवरेयं॥ समर्यमासंभगोनोनिनीयात्संजास्पत्यंसुयममस्तुदेवाः २५ गृभ्णामितेसौभ
गत्वायहस्तंमयापत्याजरदष्टिर्यथासः॥ भगोअर्यमासवितापुरंधिर्मह्यंत्वादुर्गार्हपत्याय

(१०)

दे॰ पू॰

११

देवाः २६ सम्मस्मिंजायमानआसतग्नाश्तेमवर्धन्नद्य१ःस्वगूर्ताः॥ महेयत्वापुरूरवोरणायावर्ध
यंदस्युहत्यायदेवाः २७ ब्रह्मचारीचरतिवेविषाद्विषःसदेवानांभवत्येकमंगं॥ तेनजायाम
न्वविंदद्बृहस्पतिःसोमेननीतांजुह्वं१ नदेवाः २८ सद्योजातोव्यमिमीतयज्ञमग्निर्देवानाम
भवत्पुरोगाः॥अस्यहोतुःप्रदिश्यृतस्यवाचिस्वाहाकृतंहविरदंतुदेवाः २९ इदंतेपात्रंस
नवित्तमिंद्रपिबासोममेनाशतक्रतो॥पूर्णआहावमदिरस्यमध्वोयंविश्वइदभिहर्यंतिदे
वाः ३० गणानांत्वागणपतिंहवामहेकविंकवीनामुपमश्रवस्तमं॥ज्येष्ठराजंब्रह्मणांब्र
ह्मणस्पतआनःशृण्वन्नूतिभिःसीदसादनं॥ निषुसीदगणपतेगणेषुत्वामाहुर्विप्रतमंकवी
नां॥नऋतेत्वत्क्रियतेकिंचनारेमहामर्कंमघवंचित्रमर्च॥ प्रणोदेवीसरस्वतीवाजेभिर्वाजिनी
वती॥धीनामवित्र्यवतु॥यद्वाग्वदंत्यविचेतनानिराष्ट्रीदेवानांनिषसादमंद्रा॥चतस्रऊ
र्जंदुदुहेपयांसिक्वस्विदस्याःपरमंजगाम॥देवींवाचमजनयंतदेवास्तांविश्वरूपाःपशवोव
दंति॥सानोमंद्रेषमूर्जंदुहानाधेनुर्वागस्मानुपसुष्टुतैतु॥जातवेदसेसुनवामसोममरातीय
यतोनिदहातिवेदः॥सनःपर्षदतिदुर्गाणिविश्वानावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः॥त्र्यंबकंयजामहेसु ११
गंधिंपुष्टिवर्धनं॥उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात्॥याकुंगूर्यासिनीवालीया
राकायासरस्वती॥इंद्राणीमह्वऊतयेवरुणानींस्वस्तये॥संस्रवंधनमुभयंसमाकृत [redacted]

(15)

सात नात्रैवकारिकाकारस्याभिमानो बोध्यः। सामगानां तु भाद्रपदभुक्ते हस्तनक्षत्रे मुख्यः कालः। प्रोष्ठपदं
हस्तेनोपाकरणमिति गोभिलसूत्रात्। प्रोष्ठपदी प्राप्येति व्याख्यातं हेमाद्रौ गोभिलसूत्रभाष्ये तु प्रोष्ठपदीमि
ति द्वितीया प्रतिशब्दाध्याहारार्था। तेन प्रतिवर्षमुपाकर्म कर्तव्यमिति ज्ञाप्यते इत्युक्तं। उक्तकालेऽस्तादिना उ
सं पाकर्माऽसंभवे श्रावण्यां पूर्णमास्यामुपाकृत्य भाद्रपदभुक्तहस्तनक्षत्रपर्यंतं नेपठेयुः। श्रावण्यामेव उपाकृत्ये
त मासावधिकालं कांक्षन्निति गोभिलसूत्रात्। श्रावणी श्रावणी पौर्णमासी। सावित्रं हस्तः। श्रावणीमिति द्वि
तीयायाः प्रयोजनं प्रोष्ठपदीशब्देन व्याख्यातमिति व्याख्यातं भाष्यकारेण। यदि श्रावणमासि श्रवणनक्ष
त्रादिकालः ग्रहसंक्रांति दूषितः तदा श्रावणभुक्ते पंचम्यां तत्रैव हस्तयुक्ते दिनांतरे वा उपाकर्म कार्यं। उपाक
र्म प्रकुर्वीत क्रमात्सामगर्यजुर्विदः। ग्रहसंक्रांत्युपप्लुते श्रवणपर्वसु इति निषेधद्योतनात्। तत्र च सूत्रेषु पं
चम्यादिविधेः अनुकल्पत्वेनैतत्कालविधिपरतायाः व्याख्यातभिर्निबंधभिः स्वीकारात्। उक्तं च महार्णवे। संक्रां
ति ग्रहणं वापि यदि पर्वणि जायते तन्मासे हस्तयुक्तायां पंचम्यां वा तदिष्यते। बहु चगृह्यकारिकायां। अध्याया
नामुपाकर्म श्रावण्यां श्रवणेन तु। तन्मासे हस्तयुक्तायां पंचम्यां वा तदिष्यते इति। ये षां गृह्यसूत्रे पंचमी नोक्ता तेषां ॥४५।२
औषध्यप्रादुर्भावे वद् श्रावणगतप्रादुर्भावस्य कालस्य ग्रहादिदुष्टत्वेपि भाद्रपदगतो चितः श्रवणादिकाले षू
पाकर्मोचितो एतद्वार्षिकमित्यापस्तंबसूत्रे दत्तादिवाक्यानां औषध्यप्रादुर्भावद्वये ग्रहसंक्रांतिदोषेपि भाद्रपदप्राप्

छंदांस्यधीयीतेति। हरिकारिकायामपि एतद्धार्थिकमित्यावक्ष्यते इति तस्य व्याख्यानावसरे ओषधिप्रादुर्भावाभावे भाद्रप
देमासि श्रवणेन हस्तेन वा उपाकर्माभिधानाच्च। कातीयानां तत्र विशेषमाह कात्यायनः। अथातोध्यायोपाकर्म ओषधीनां प्रादु
र्भावे श्रवणेन श्रावण्यां पौर्णमास्यां पंचम्यां हस्तेन वेति एतद्व्याख्यानावसरे कर्कः कालद्वयाभिप्रायेण स्वयं व्याख्या
यतेद्वितीयाभिप्रायेण परव्याख्यानमुक्तवान्। एतदेव स्पष्टीचकार हरिहरः। अत्राध्यापयतोपि नियमः साग्नेर
ध्यनध्यापयतो नाधिकारः। ओषधिप्रादुर्भावश्रवणयोश्च पौर्णमास्या विशेषणं। तयोस्तत्र प्रायशः संभवात्। तस्मा
द्विशेषणाभावे पूर्णमास्यां भवति। एवं पंचम्यां हस्तेपि प्रायशो भवतीत्युपन्यस्तः। अतः श्रावण्यां पूर्णमास्यां पं
चम्यां वा विशिष्टाऽविशिष्टा चोपाकर्मकाले। एवं स्वमते व्याख्याय परमतमुदाजहार। श्रवणेन पूर्णमास्यां वा पं
चम्यां वा हस्तेन चेति। अत्र पूर्वव्याख्यायां श्रवणाभावे ओषधिप्रादुर्भावाभावेपि पूर्णमास्यां कार्यमिति कर्काद्य
भिमानः प्रतीयते। अत एव रेणुककारिकायां। कर्कमतानुवादपूर्वं मतांतरोपन्यासः। कर्कोपन्यासैवमुभयं पौर्णमा
सीविशेषणं। अनादरस्तयोर्यस्मान्नित्यत्वादस्य कर्मणः। पंचम्यां प्रायिको हस्त इत्येकाध्यायसंमतिः। पंचमी हस्तयुक्तैव या
त्वेक्यादिसंमतं। अह द्वयोरोषधयस्तस्मिन्मासेपि न भवंति चेत्। ओषधपर्यंत दैवत्स्यादिति मन्वादिशासनं। पूर्णिमाप्रति
पद्युक्ता तत्रोपाकर्मणः क्रिया। उक्तोर्थोयं प्रसंगे नभविष्योत्तरसंज्ञके इति। अत्रौषधिप्रादुर्भावाभावेपि श्रावण्यां कार्य
मिति मुख्यकर्कमतविरुद्धौषधिप्रादुर्भावाभावे ओषधयां कार्यमिति मतोपन्यासेन स्वहस्तरविद्दूपौर्णमाद्याप्येतदुपन्या

प्रतीतेः। उपनीयेति चोपाकर्मार्थमाचार्यसमीपे शिष्याणां नयनमुच्यते। तथैव संप्रदायविद्भिरंगीकारात्। गोभिलकाद्ये
श्रावणमिति श्रावणे मास्यनुष्ठेयत्वं ज्ञाप्यते। तथा च श्लोकेनकः। अथातः श्रावणे मासि श्रवणर्क्षयुते दिने। श्रावण्यां श्रावणे
मासि पंचम्यां हस्तसंयुते। दिवसे विदधीतैतदुपाकर्म यथोदितमिति। गोभिलवाक्ये च औदयिकत्वस्य श्रवणहस्तयोरप्यनुषंगः
अतएवोक्तं पारिशिष्टे। धनिष्ठाप्रतिपद्युक्तं त्वाष्ट्रर्क्षसमन्वितं। श्रावणीकर्म कुर्वीत ऋग्यजुःसामपाठकाः इति। त्वाष्ट्रं चित्रा अत्र
सामान्यवाचकोपि यजुःपाठकशब्दः परः। गोभिलवाक्यात्तैत्तिरीयपरो बोध्यः। अतो वाजसनेयिभिः सर्वैर्बह्वृचैः पौर्णमास्यामिदं कार्यं
तद्विषयमेव श्रावणी दुर्गानवमी दूर्वा चैव हुताशनी। सर्वविद्धा प्रकर्तव्या शिवरात्रिर्बलेर्दिनमिति हेमाद्रिमदनपारिजातादयः। मद
नरत्ने तु पर्वण्यौदयिके कुर्युः श्रावणं तैत्तिरीयकाः। बह्वृचाः श्रवणे कुर्युर्ग्रहसंक्रान्तिवर्जिते इति बह्वृचपरिशिष्टवाक्ये तैत्तिरी
यग्रहणं यजुर्वेदिमात्रोपलक्षणार्थं। वाक्यस्य स्वबह्वृचोक्तिऔदयिकश्रवणपरत्वात्। तैत्तिरीयाणां तु परत्वे यथार्थमुपाद
नाऽनुवादे च लक्षणायां अदोषावहत्वात्। श्रावणी दुर्गानवमीत्यादिशास्त्रं तु श्रावण्यां पूर्णमास्यां विहितकर्मान्तरविषय
मित्युक्तं तदयुक्तं। तैत्तिरीयशब्दस्य प्रसिद्धार्थबाधप्रसंगात्। गोभिलवाक्यस्य स्वबह्वृचोक्तिश्रवणविधानमात्रपरत्वेनैने
नुमशक्यत्वाच्च। अथ तदपि सामगान्प्रति हस्तमात्रविधिपरमिति चेत्। न। होलाकाधिकरणेन स्मृतीनां गृह्यग्रंथानां चाध्यय
नव्यवस्थया प्रामाण्यव्यवस्थाया आहरी हस्य सर्वान्प्रति प्रामाण्यस्य व्यवस्थापितत्वेन तत्तत्सरिणिष्टे तत्तच्छेषत्वस्वीयपुरस्कारे ॥६
णप्रवृत्तौ विधिर्विवक्षामंगीकृत्येतरशाखीयान्प्रति प्रतीयमानविध्यविवक्षांगीकारे स्यानिर्हेतुकत्वात्। यदा श्रावणे मास्योष
धयो न प्रादुर्भवंति तदा भाद्रपदे मासि श्रवणपर्वहस्तेषु बह्वृचादिभिरुपाकर्म कार्यं तथा च बह्वृचपरिशिष्टे। अथ यद्योष
धयस्तस्मिन्मासे न भवन्ति चेत्। तदा भाद्रपदे मासि श्रवणेन तदिष्यते इति। वसिष्ठोपि श्रावण्यां प्रोष्ठपद्यां वा पाहस्य युक्तं

णात्रं दाशाहे नदेवमुच्यते । अधिवासं कुर्यादित्तिशेषः । काकैर्मुखैर्विलंबितेसंपादयेदित्तिशेषः । वेष्टश्च पवित्रनिर्माल्यवस्त्रविनिर्माण
पूर्वकं तस्य पूजां कुर्यादित्यर्थः । सदशैः साग्रैः । शताभिमंत्रितमिति शतवारं देवीमंत्रेणाभिमंत्रितमित्यर्थः । एतदेव विधातुं ततो
देवी इति पदादिनं कर्तव्यं [illegible] निवेदनोनुवादम् । पुनर्बलिमिति पूर्ववद्दिग्भ्यो बलिं दद्यादित्यर्थः । हुताशनं वह्न्यर्थं चरुश्रपणार्थमग्निं दृष्ट्वा
पूजयित्वा यथान्यायं यथोचितं उत्तम मध्यम कनिष्ठ भेदेन पवित्रारोपणं कुर्यादित्यर्थः । यथान्यायमित्यंते पवित्रारोपणं कु
र्यादित्तिशेषः । पवित्रेति । एतत्प्रयोगस्यादावंते च दक्षिणादानं कार्यमित्यर्थः । श्री अन्नगावधादिसंतःसमाहारद्वंद्वः । घृतात्
[illegible]यात्तः अन्यव[illegible]सर्थः । अस्मिन्व्रते चतुर्दशीपूर्वविद्धा ग्राह्येत्यर्थः । मधोश्रावणमासस्येति वचनात् । व्याख्यातमेवैत
द्भनकारो परन्[illegible]करणे । । अथ पूर्णमास्यां निर्णयामत्र [illegible] । श्रावण्यां श्रवणे चैव पूर्वं हयशिरा हरिः । ऋग्वेदसामवेदत
सर्वकिल्बिषनाशनं । सिंधुर्नदीषितस्तस्यां प्रविष्टा तत्र चैव हि । अतो श्रवणे तत्र स्नानं सर्वार्थसिद्धिदं । तत्र संगमे । कृत्वा
संपूजयेद्धिनं [illegible] चक्रगदाधरं । श्रोतव्यान्याथसामानि [illegible] प्राश्य सर्वदा । क्रीडितव्यं च भोक्तव्यं । तथैव स्वजनैः सह ।
जलक्रीडानुकर्तव्या नारीभिर्नरैर्जले श्रयइति ॥ ॥ अथोपाकर्म ॥ तत्र गोभिलः । पर्वण्योषधीषु कृतपुः श्रावणं तैत्तरीय
काः । बह्वृचा श्रवणे हस्ते सामवेदिन इति । अथर्ववेदिनां तु उपाकर्मकाल उक्तो कौशिकगृह्ये । अथ वेदस्याध्यय
नार्थिं वपामः । श्रावण्यां प्रोष्ठपद्यां वोपाकृत्य अर्धपंचमासानधीयीरन् [illegible] छंदांसि लोकाद्वा निवर्तयत्र । अर्धमासं चोपा
[illegible]सक्षपरस्त्र । अहमुत्सृज्य आरंभः श्रावण्या मुक्तेः पौष्यामुत्सर्ग इति । यत्तु तैत्तिरेऊ कं अभिजितशिष्यानुपनीयश्वो
भूते संभारानसंभरति । तदधिसंज्ञ[illegible]निसाद । तद्वशेन पर्वाभिजितोः समुच्चय इति केचित्तन्न । अभिजितः पर्ववदुपाकर्मीन्वया

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule

(15)

॥ मंत्र ॥

॥ अप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यं ॥ भवा वाजस्य संगथे ॥ पय०
॥ धिद्रिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ॥ सुर
॥ भिनो मुखा करत्प्रण आयुंषि तारिषत् ॥ दधीस्नानं०
॥ घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्वस्य धाम ॥
॥ अनुष्वधमावह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यं ॥
॥ घृत ॥
॥ मधु वाता ऋतायते मधु क्षरंति सिंधवः ॥ माध्वीर्नः संत्वोष
॥ धीः ॥ मधु नक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवं रजः ॥ मधु द्यौर
॥ स्तु नः पिता ॥ मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमां अस्तु सूर्यः
॥ माध्वीर्गावो भवंतु नः ॥ मधुस्नानं० ॥
॥ स्वादुः पवस्व दिव्याय जन्मने स्वादुरिंद्राय सुहवीतु नाम्ने
॥ स्वादुर्मित्राय वरुणाय वायवे बृहस्पतये मधुमां अदाभ्य
॥ शर्करा० ॥
याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः बृहस्पति प्रसू
तास्ता नो मुंचंत्वंहसः ॥ हिरण्यरूपः स हिरण्यसंदृगपां
नपात्सेदु हिरण्यवर्णः हिरण्ययात्परि योनेर्निषद्या हिर
ण्यदा ददत्यन्नमस्मै ॥ स हिरत्नो निदधुसेसु वातिस
विभेगानां भागं चित्रमिमहे ॥ गंधद्वारां दुराधर्षां
नित्यपुष्टां करीषिणीं ॥ ईश्वरीं सर्वभूतानां तामि
होपह्वये श्रियं ॥ ३ ॥

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Joint project of Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(16)

श्रीवेदव्यासायनमः ॥ पापानियानि नाचिस्सन्तुप
ठस्थितानि ब्रह्मघ्नबालपितृमातृवधोद्धि
तानि ॥ नश्यंतितानितुलसीवनदर्शनेनगोको
टिदानसदृशीफलमाप्नुवंति ॥ १ ॥ यादृश्यानि
खिलाघसंघशमनीस्पृष्टावपुपावनीरोगा
नीमभिवंदितानिरसनीसिक्तांतकत्रासनी ॥
प्रत्यासत्यविधायनीभगवतः कृष्णस्यसंरो
तान्यस्तातस्नातत्कवरणेविमुक्तिफलदातस्यैतु
लस्यैनमः ॥ २ ॥ तुलस्यामृतजन्मासिसदात्वंके

शावप्रिये॥केशवार्थेविचिन्वंतिवनदामयशो
ने॥३॥पुष्करा॥द्यानितीर्थानि गंगाद्याःस
रितस्तथा॥वासुदेवादयोदेवावसंतितुलसीद
ले॥४॥पुष्पानैवेद्यन... ज्येविवाहेचार्थसंग्र
हे॥तत्कार्यविघ्ने... प्रस्थानेतुलसीस्म
रन्॥५॥राजद्वारेसभामध्येसंग्रामेशत्रुपी
डने॥तुलसीस्मरणंकृत्वासर्वत्रविजयीभ
वेत्॥६॥विषमेसंकटेप्राप्तेदुःस्वप्नेदुर्निमित्त
के॥दुःश्रुतिश्रवणेचैवतस्यांश्रीतुलसीस्मरेत्॥७

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan Mumbai.

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे

राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)

दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८

Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com